

Nederlands pensioen als beste beoordeeld in internationale vergelijking

Eduard Ponds en Evert Webers

september 2024

Het Nederlandse pensioensysteem wordt door professionals tot de beste van de wereld gerekend. In de Nederlandse samenleving klinkt er echter vaak ook kritiek op dat systeem. Dat roept de vraag op hoe Nederlandse werkenden en gepensioneerden zelf denken over hun pensioen, en hoe zich dat verhoudt tot de beoordeling van professionals.

Uit een onderzoek van APG onder meer dan 3.000 werkenden en gepensioneerden van 11 Europese landen blijkt dat Nederlanders hun pensioen beter beoordelen dan de inwoners van andere landen.

Het Nederlandse pensioensysteem wordt door zowel professionals als inwoners van Nederland dus verhoudingsgewijs erg goed beoordeeld.

Dat is extra belangrijk omdat een goed pensioen samenhangt met levensgeluk. Op basis van de onderzoeksresultaten is het te verdedigen dat het Nederlandse pensioensysteem een belangrijke factor is waarom Nederland een van de gelukkigste landen van de wereld is.

Er bestaan namelijk tussen de landen grote verschillen in hoe groot de rol van de overheid en private sector is in het pensioensysteem, en daarmee samenhangend hoe de financiering is geregeld.

Bij een kapitaaldekking-systeem zijn pensioenaanspraken gedekt door vermogensopbouw door pensioensparen uit het verleden. Deze pensioenbesparingen hebben de zekerheid van een wettelijke bescherming. Bij een omslag-systeem moeten de pensioenaanspraken worden betaald door premies over het huidige en toekomstige nationaal inkomen. Deze pensioenaanspraken zijn potentieel onzeker omdat ze onder invloed van vergrijzing door (toekomstige) politici neerwaarts bijgesteld kunnen worden.

Het lijkt erop dat de mate van (on)onzekerheid van het lokale pensioensysteem bewust of onbewust wordt gevoeld door de bevolking, en nadelig doorwerkt op hun levensgeluk. De meeste mensen hebben immers een afkeer van onzekerheid ('uncertainty aversion'). Onzekerheid over je (toekomstige) financiële situatie leidt dan onder meer tot negatieve emoties en minder levensgeluk.

Inhoud

Nederlands pensioen als beste beoordeeld in internationale vergelijking	1
Introductie	3
Onderzoeksopzet en steekproef.....	4
Waardering van pensioensystemen	5
Professionals en inwoners landen beoordelen pensioensystemen op zelfde wijze.....	6
Pensioen en geluk.....	8
Nederlanders zijn vaker gelukkig.....	8
Pensioen draagt bij aan geluk, vooral onder gepensioneerden	8
Goed pensioen en geluk gaan hand in hand	9
Potentiële verklaring relatie pensioen en levensgeluk.....	10
Europees pensioen als alternatief	12
Europees pensioen en vertrouwen in eigen pensioenstelsel.....	13

Introductie

Het Nederlands pensioensysteem wordt internationaal hoog aangeslagen.

In de jaarlijkse ranking van pensioensystemen van Mercer staat Nederland steevast in de top 3. Ook in het overzicht van Allianz¹ behoort Nederland tot de best beoordeelde landen.

Deze rankings van pensioensystemen worden door professionals samengesteld. Maar hoe waarderen de inwoners van landen hun eigen pensioensysteem? Stemmen deze overeen met die van de professionals?

Deze notitie doet verslag van een onderzoek onder 3.027 Europeanen uit 11 landen waarin werkenden en gepensioneerden hun eigen pensioensysteem beoordeelden.

Ook geeft het onderzoek inzicht welke emoties pensioen oproept, in hoeverre pensioensystemen worden vertrouwd, en in hoeverre er behoefte is aan een Europees staatspensioen.

We zijn ook geïnteresseerd in de vraag hoe pensioen gerelateerd is aan levensgeluk van de respondenten. Er is in de internationale literatuur² veel aandacht voor verschillen in levensgeluk tussen landen. Factoren als inkomensniveau per hoofd en onderling vertrouwen blijken belangrijke factoren te zijn om die verschillen te duiden. Een goed pensioen kan ook samenhangen met levensgeluk. Deze mogelijke samenhang tussen pensioen en levensgeluk testen we ook in het onderzoek. Hierbij gaan we ook in op de vraag welke pensioeninstuties van belang zijn voor de verschillen in levensgeluk.

De opzet van het onderzoek is als volgt. Eerst besteden we aandacht aan de waarderingen van aspecten van pensioensystemen per land. Hieruit construeren we een pensioenindex volgens de systematiek van Mercer en Allianz en maken een onderlinge vergelijking. Vervolgens gaan we in op de vraag naar de samenhang van pensioen met levensgeluk en ook wat pensioenen aan emoties oproept. Tenslotte gaan we in op de behoefte aan een Europees pensioen.

---

¹ Vergelijk: Allianz (2023). Reforming against the demographic clock, Allianz Global Pension Report 2023. Mercer (2023). Mercer CFA Institute Global Pension Index 2023, published jointly by Mercer and CFA Institute.

² In de internationale literatuur worden de termen 'subjective wellbeing', 'happiness' en 'life satisfaction' voor levensgeluk gebruikt.

Onderzoeksopzet en steekproef

In de periode maart-april 2024 is via Dynata een online survey uitgezet onder 3027 Europeanen uit 11 landen (België, Estland, Finland, Frankrijk, Duitsland, Griekenland, Ierland, Italië, Nederland, Polen en Verenigd Koninkrijk). Per land is een representatief panel samengesteld van werkenden en gepensioneerden met een minimum van 260 respondenten per land. In totaal hebben 800 gepensioneerden en 2200 werkenden de vragenlijst ingevuld.

De respondenten vulden een survey in waarin vragen werden gesteld verdeeld over vier categorieën:

- 1 Ervaren kwaliteit van het pensioensysteem
- 2 Emoties rondom pensioen
- 3 Levensgeluk, mede in relatie tot pensioen
- 4 Europees pensioen

De onderstaande tabel presenteert een aantal van de gebruikte variabelen:

Statistiek	Mean	St.Dev.	Min	Max	N
Totaal					3,026
Werkenden					2,219
Gepensioneerden					807
Mannen					1,508
Leeftijd	48.9	15.8	18	80	3,026
Opleiding	5.18	1.95	1	8	3,026
Inkomen HH (1-12)	4.75	3.07	0	12	3,026
Geluk ³ (1-8)	5.08	1.44	1	8	3,026
Pensioen bijdrage geluk ⁴	4.13	1.48	1	7	3,026
Pensioenvermogen % BNP	37.7	42.5	0.9	150.7	11
RR totaal pensioen	57.3	14.3	29.3	80.8	11
RR overheidspensioen	44.8	19.6	21.7	80.8	11
RR privaat pensioen	12.5	14.4	0	45.6	11
RR overheid / RR totaal	77.8	23.1	39.3	100.0	11

Tabel 1. Beschrijvende statistiek

³ De vraag naar geluk (kwaliteit van het leven) is uitgevraagd aan de hand van een Cantril – ladder.

⁴ De vraag hier is: "In hoeverre draagt pensioen bij aan uw geluk?"

Waardering van pensioensystemen

De onderstaande tabel laat zien hoe per land verschillende aspecten van het pensioensysteem worden gewaardeerd door de werkenden en gepensioneerden van die landen. De resultaten zijn gestandaardiseerd per aspect, waarbij het gemiddelde over alle respondenten gelijk gesteld is aan 1. De rood gekleurde cellen hebben waarden van 1 of lager (lager dan het gemiddelde), de groene cellen meer dan 1 (hoger dan gemiddeld). Hoe dieper het groen of het rood, hoe groter de afwijking van het gemiddelde.

In vergelijking met de inwoners van andere landen vinden Nederlanders hun pensioensysteem vaker eerlijk, en goed te begrijpen (figuur 1).

Ze hebben relatief veel vertrouwen in hun (toekomstige) financiële situatie als gevolg van hun pensioen, en denken ze vaak dat het voldoende is om hun leefstijl te kunnen voortzetten.

Ook hebben ze, in vergelijking met de inwoners van andere landen, veel vertrouwen in hun pensioenuitvoerders, denken ze vaak dat die vooral in het belang van de deelnemer handelen en oordelen ze positief over de pensioeninformatie.

Ze hebben ook verhoudingsgewijs veel vertrouwen in de overheid als het gaat om pensioen.

Beoordeling aspecten	GRE	EST	ITA	POL	BEL	GER	FRA	UK	FIN	IRE	NED
Vertrouwen in pensioensysteem eigen land	0,75	0,88	0,85	0,91	1,00	1,02	1,01	1,10	1,11	1,19	1,20
(Toekomstige) financiële situatie door pensioen	0,82	0,89	0,93	0,91	1,02	1,03	0,96	1,12	0,97	1,12	1,23
Voldoende pensioen voor levensstijl	0,87	0,80	0,93	0,95	1,03	1,01	0,96	1,12	0,98	1,14	1,25
Pensioenuitvoerders	0,76	0,83	0,81	1,02	0,99	1,11	0,97	1,13	1,07	1,15	1,17
Vertrouwen in overheid en pensioen	0,86	0,86	0,83	1,04	0,97	1,11	0,97	1,12	0,93	1,18	1,14
Voldoende pensioen voor volgende generatie	0,87	0,95	0,82	1,00	0,95	1,00	0,92	1,10	1,03	1,10	1,28
Eerlijkheid pensioensysteem	0,85	0,92	0,85	0,93	0,99	1,00	0,99	1,09	1,02	1,16	1,22
Informatie rondom pensioen	0,83	0,87	0,86	0,99	0,99	1,08	0,98	1,08	1,15	1,06	1,13
Uitvoerders handelen in belang deelnemers	0,80	0,90	0,86	0,95	1,02	1,10	1,03	1,07	1,09	1,10	1,10
Mate waarin pensioensysteem te begrijpen is	0,92	0,97	0,88	0,94	1,00	1,02	0,98	1,03	1,01	1,09	1,16
Ongewogen gemiddelde	0,85	0,89	0,86	0,98	0,99	1,06	0,98	1,09	1,04	1,12	1,18

Figuur 1: beoordeling van pensioensystemen door werkenden en gepensioneerden in 11 Europese landen (ze hebben het pensioensysteem van het eigen land beoordeeld). De resultaten zijn gestandaardiseerd per aspect, waarbij het gemiddelde over alle respondenten gelijk gesteld is aan 1.

Professionals en inwoners landen beoordelen pensioensystemen op zelfde wijze

In de jaarlijkse rankings door professionals van Mercer en Allianz staat het Nederlandse pensioensysteem altijd in de bovenste posities. In deze rankings worden pensioensystemen van diverse landen beoordeeld op adequaatheid, houdbaarheid en integriteit.

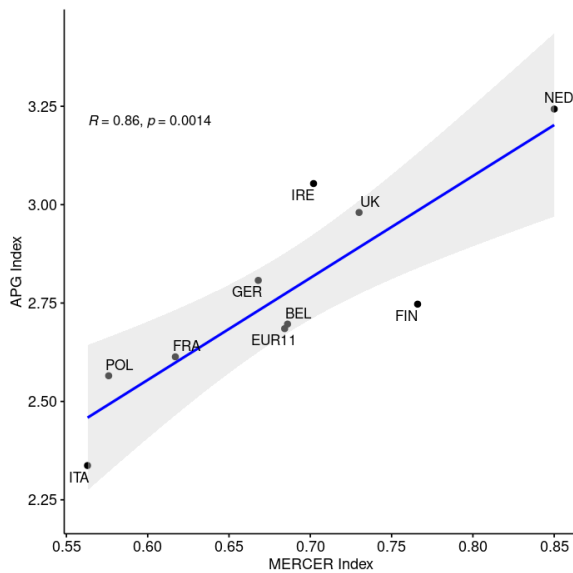
In ons onderzoek hebben we niet professionals gevraagd om een oordeel te geven, maar vroegen we de werkenden en gepensioneerden van 11 Europese landen om hun eigen pensioensysteem te beoordelen. Daarbij beoordeelden ze hun systeem, net als de professionals van Mercer en Allianz, ook op (onder meer) adequaatheid, houdbaarheid en integriteit.

De mate waarin professionals en de inwoners van de 11 landen de pensioensystemen beoordelen, komt in hoge mate overeen. De pensioensystemen van Nederland, Ierland en het Verenigd Koninkrijk worden door zowel professionals als de eigen inwoners als positief beoordeeld. De systemen van Estland, Italië en Griekenland worden door professionals en inwoners veel minder positief beoordeeld (figuur 2).

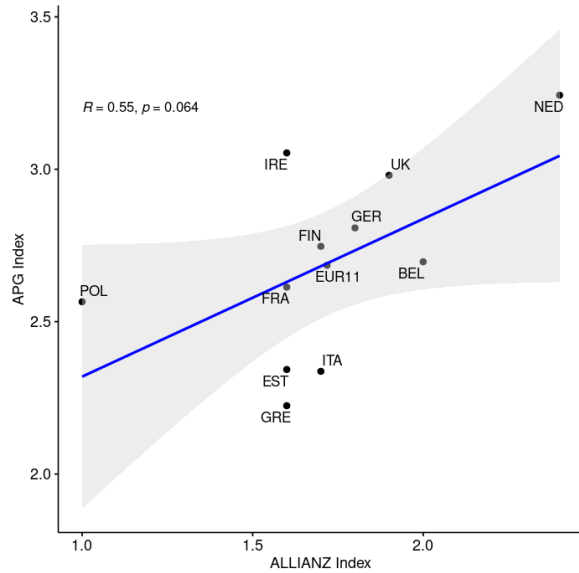
	beoordeling door inwoners van landen APG Index				beoordeling door professionals Mercer Index				beoordeling door professionals Allianz Index			
	totaal	adequaat	houdbaar	integriteit	totaal	adequaat	houdbaar	integriteit	totaal	basis	houdbaar	adequaat
NED	3,24	3,38	3,20	3,10	0,85	0,86	0,82	0,83	2,4	2,1	1,6	3,3
IRE	3,05	3,10	3,17	2,87	0,70	0,77	0,54	0,81	1,6	1,8	1,2	2,0
UK	2,98	3,07	3,12	2,73	0,73	0,77	0,63	0,81	1,9	1,5	1,3	2,6
GER	2,81	2,80	3,13	2,49	0,67	0,80	0,45	0,76	1,8	1,1	1,7	2,2
FIN	2,75	2,66	3,06	2,55	0,77	0,77	0,66	0,91	1,7	1,2	1,5	2,1
BEL	2,70	2,81	2,85	2,40	0,69	0,82	0,39	0,88	2,0	1,1	2,0	2,6
FRA	2,61	2,64	2,82	2,37	0,62	0,85	0,41	0,54	1,6	1,1	1,3	2,2
POL	2,57	2,54	2,78	2,38	0,58	0,60	0,45	0,71	1,0	0,5	1,3	1,1
EST	2,34	2,31	2,45	2,28					1,6	1,3	1,9	1,6
ITA	2,34	2,55	2,36	2,04	0,56	0,73	0,24	0,76	1,7	0,3	1,9	2,3
GRE	2,22	2,33	2,22	2,10					1,6	0,0	2,0	2,0

Figuur 2: beoordeling pensioensystemen door inwoners van 11 Europese landen en door professionals van Mercer en Allianz, (onderzoek APG).

In de onderstaande twee figuren hebben we onze pensioenindex gebaseerd op de meningen van de inwoners van 11 Europese landen vergeleken met de index van Mercer en Allianz. Er is een sterke samenhang tussen hoe de inwoners hun pensioensysteem beoordelen en hoe professionals die systemen beoordelen.

Figuur 3 : samenhang tussen de MERCER pensioenindex en de APG pensioenindex.

Figuur 4: samenhang tussen de ALLIANZ pensioenindex en de APG pensioenindex.

Afsluitend, het Nederlandse pensioensysteem wordt door zowel professionals als werkdenden en gepensioneerden in Nederland dus verhoudingsgewijs erg goed beoordeeld op de aspecten adequaatheid, houdbaarheid en integriteit.

Pensioen en geluk

Nederlanders zijn vaker gelukkig

Het spreekwoord luidt ‘geld maakt niet gelukkig’. Dat roept de vraag op of pensioen(geld) misschien wél gelukkig maakt.

Om deze vraag te beantwoorden, is in kaart gebracht in hoeverre de inwoners van de diverse Europese landen gelukkig zijn. Daarna is geanalyseerd in hoeverre dit samenhangt met tevredenheid over het pensioen.

De meerderheid van de Europeanen voelt zich gelukkig, maar de verschillen tussen de landen zijn groot (figuur 5).

Nederlandse werkenden en gepensioneerden voelen – in vergelijking met de rest van Europa – vaker gelukkig.

Geluk (1-7)	EST	GRE	ITA	FIN	POL	FRA	GER	BEL	UK	IRE	NED
werkenden	4,48	4,36	4,52	4,58	4,76	4,68	4,76	4,70	4,75	4,91	5,08
gepensioneerden	4,38	4,51	4,48	4,62	4,53	4,83	4,82	4,92	5,19	5,19	5,37

Figuur 5. Mate waarin inwoners van Europa zich gelukkig voelen (1 = ongelukkig; 7 = gelukkig).

Pensioen draagt bij aan geluk, vooral onder gepensioneerden

De onderzoeksresultaten maken duidelijk dat een goed pensioen en je gelukkig voelen samenhangen⁵.

Een derde van de Europese **werkenden** ‘beaamt’ dat pensioen bijdraagt aan hun gevoel van geluk (als zij hier over bevroegd worden).

Maar... de verschillen tussen de landen zijn groot. In sommige landen vinden 5 op de 10 werkenden dat pensioen zorgt voor een geluksgevoel (Ierland, Finland en het VK); in de andere landen is dat slechts 2 op de 10 (Estland).

In Nederland vinden 4 op de 10 werkenden dat hun toekomstige pensioen hen een geluksgevoel geeft (figuur 6).

Bijdrage pensioen aan geluk	EST	ITA	POL	GER	GRE	BEL	FRA	NED	IRE	FIN	UK
werkenden	3,52	3,69	3,66	3,68	3,83	3,88	4,12	4,17	4,28	4,33	4,24
gepensioneerden	4,28	4,35	4,46	4,46	4,38	4,69	4,88	4,90	4,81	4,79	5,01

Figuur 6: mate waarin pensioen bijdraagt aan een gevoel van geluk.

⁵ Voor een uitgebreide analyse van hoe pensioen bijdraagt aan geluk verwijzen we naar het artikel ‘Wellbeing and pension institutions’, Ponds (2024). Dat artikel is onder meer gebaseerd op het onderzoek onder werkenden en gepensioneerden in 11 Europese landen dat ook de basis vormt van deze notitie. In het artikel ‘Wellbeing and pension institutions’ wordt ook ingegaan op de vraag in hoeverre verschillen in geluk tussen landen mede worden verklaard door de pensioensystemen van deze landen.

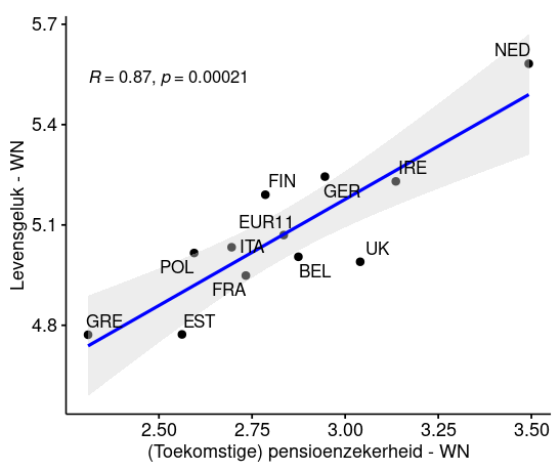
Voor **gepensioneerden** zorgt hun pensioen – begrijpelijkerwijs – veel vaker voor een geluksgevoel. 6 op de 10 vinden dat pensioen zorgt voor geluk. De verschillen tussen de landen zijn minder groot dan die bij de werkenden.

Nederlandse gepensioneerden vinden het vaakst dat hun pensioen zorgt voor geluk (7 op de 10; figuur 6).

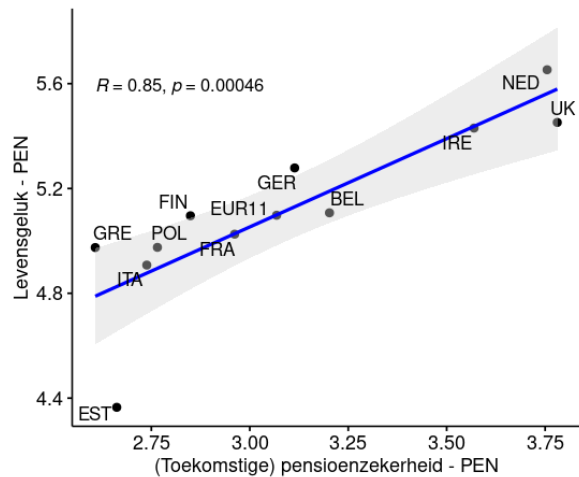
Goed pensioen en geluk gaan hand in hand

Nu duidelijk is dat de meeste Europeanen gelukkig zijn, maar dat de verschillen tussen de landen groot zijn, is geanalyseerd in hoeverre dit samenhangt met tevredenheid over het pensioen in deze landen.

Er is een duidelijke samenhang tussen het vertrouwen dat Europese **werkenden** hebben in hun financiële situatie na pensionering en de mate waarin ze gelukkig zijn (figuur 7). Dit geldt nog sterker voor de gepensioneerden, zij het met uitzondering van Estland (figuur 8).

Figuur 7 : samenhang tussen vertrouwen van werkenden in hun financiële situatie na pensionering (1-5) en de mate waarin ze zich gelukkig (1-7) zijn.

Figuur 8: samenhang tussen vertrouwen van gepensioneerden in hun financiële situatie (1-5) en de mate waarin ze gelukkig (1-7) zijn.

Potentiële verklaring relatie pensioen en levensgeluk

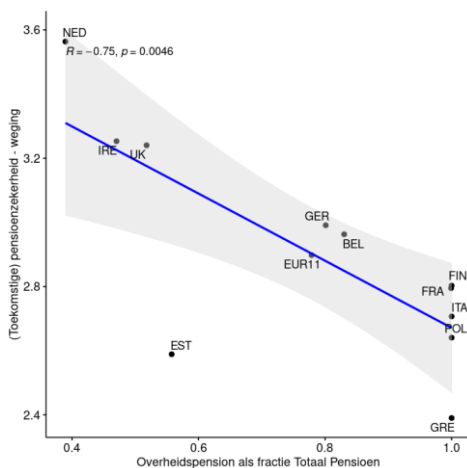
We vinden in het voorgaande een samenhang tussen de mate van ervaren financiële zekerheid tijdens de oude dag en levensgeluk. Wat maakt dat mensen zich financieel zeker voelen over hun pensioeninkomen?

Een mogelijke verklaring is hoe pensioenen in de verschillende landen zijn georganiseerd, met name hoe groot de rol is van de overheid en de private sector in het pensioensysteem is en daarmee samenhangend hoe de financiering van pensioenen is geregeld.

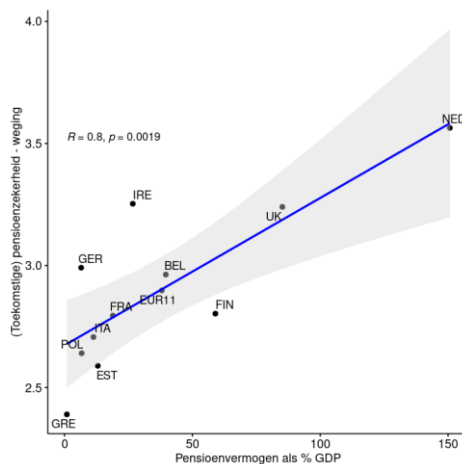
In figuur 11 wordt de relatie gelegd tussen de ervaren pensioenzekerheid (verticale as) en de mate waarin het totale pensioen verzorgd wordt door de overheid. Het complement is door private sector partijen geregeld, vooral werknemerspensioenen via pensioenfondsen en andere uitvoerders. In een aantal landen, waaronder Frankrijk, Griekenland en Italië wordt bijna het gehele pensioen via de overheid geregeld, in landen als Nederland, UK en Ierland via de private sector.

Deze scheiding tussen overheid en private sector leidt ook tot verschil in financiering. Private sector pensioenen zijn altijd op kapitaaldekking gebaseerd, de overheidspensioenen op omslag.

In figuur 12 is voor de 11 landen de ervaren pensioenzekerheid afgezet tegen de pensioenbesparingen, weergegeven via pensioenvermogen als percentage van het GDP. We zien een sterk positieve samenhang met ervaren pensioenzekerheid, weergegeven langs de verticale as.

Figuur 9 : samenhang tussen mate waarin het totale pensioen wordt verzorgd door de overheid en ervaren pensioenzekerheid.

Figuur 10: samenhang tussen pensioenbesparingen (pensioenvermogen als percentage van het GDP) en ervaren pensioenzekerheid.

Door de vergrijzing in de komende decennia is het nakomen van omslag-gedekte pensioentoezeggingen in hoge mate onzeker. Het lijkt erop dat deze onzekerheid bewust of onbewust wordt aangevoeld door de bevolking, en nadelig doorwerkt op hun levensgeluk.

Een verklaring hiervoor is 'uncertainty aversion'⁶: de afkeer die de meeste mensen hebben voor onzekerheid en situaties met een onzekere afloop. Onzekerheid over je (toekomstige) financiële situatie leidt onder meer tot piekeren, negatieve emoties en minder levensgeluk.

Dit mechanisme is mogelijk een van de verklaringen waarom er in landen met potentieel onzekere omslag-pensioenen (zoals Frankrijk, Griekenland en Italië) meer negatieve emoties rondom pensioen zijn en een laag gevoel van 'in control-zijn' over je pensioen (figuur 11).

In landen met meer zekere kapitaal gedekte pensioenen (zoals UK, Ierland en Nederland) roept pensioen vooral positieve emoties op en roept de gedachte aan je pensioen een sterker gevoel van 'in control-zijn' op.

	GRE	EST	ITA	POL	BEL	GER	FRA	UK	FIN	IRE	NED
Emoties rond pensioen											
Blijheid	0,91	0,72	1,06	0,89	1,00	0,97	0,99	1,08	1,04	1,10	1,16
Kalmte	0,90	0,79	1,02	0,92	0,99	1,03	0,98	1,11	1,05	1,02	1,23
Controle	0,94	0,88	0,96	0,95	0,89	1,14	0,90	1,12	1,08	1,06	1,09
Ongewogen gemiddelde	0,92	0,79	1,01	0,92	0,96	1,04	0,96	1,10	1,05	1,06	1,16

Figuur 11: emoties die ontstaan bij de gedachte aan pensioen.

⁶ Hofstede, Geert (1984). Culture's Consequences: International Differences in Work-Related Values (2nd ed.). Beverly Hills CA.

Europees pensioen als alternatief

Elk land in Europa heeft nu een eigen pensioensysteem. In het algemeen nemen alleen de inwoners van het land hieraan deel.

Werkenden betalen hierbij een deel van hun inkomen als pensioenpremie. Gepensioneerden ontvangen vervolgens een pensioen dat wordt betaald uit de premies van de werkenden.

Binnen Europa trekken werkenden uit economisch minder sterke landen naar economisch sterkere landen. Hierdoor komen er in de economisch sterkere landen steeds meer werkenden die pensioenpremie betalen. De economisch sterkere landen kunnen zo makkelijker de pensioenen betalen. In de economisch minder sterke landen blijven steeds minder werkenden over die pensioenpremie betalen. De economisch minder sterke landen kunnen zo moeilijker de pensioenen betalen.

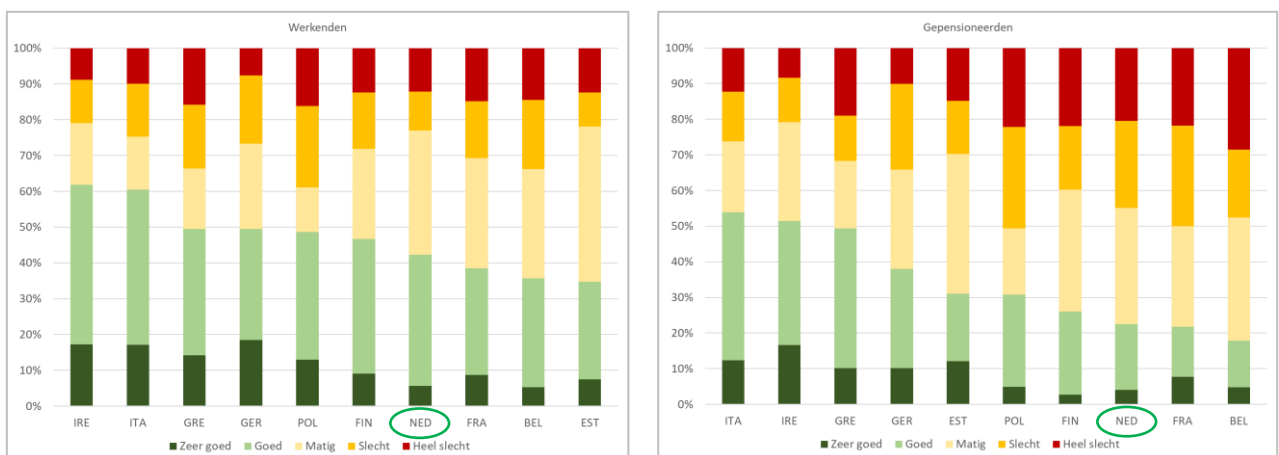
Een mogelijke oplossing hiervoor is de start van een Europees pensioen. Iedere inwoner van de Europese Unie krijgt dan bij pensionering een Europees pensioen van bijvoorbeeld 300 euro per maand. Dit pensioen wordt betaald door alle werkenden binnen de Europese Unie. Dit bedrag wordt dan aangevuld door de overheden van de Europese Unie-landen.

Bijvoorbeeld: Nederlandse gepensioneerden ontvangen nu elke maand een bedrag van 1.460 euro per maand van de Nederlandse overheid. Als het Europees pensioen geïntroduceerd zou worden, ontvangen ze elke maand 300 euro aan Europees pensioen + 1.160 euro aan 'staatspensioen' van de Nederlandse overheid (samen dus 1.460 euro).

Door de invoering van een Europees pensioen zijn ook economisch minder sterke landen in staat om de pensioenen te betalen. Het maakt dan niet meer uit als er in de economisch minder sterke landen steeds minder werkenden zijn.

Ongeveer de helft van de **werkenden** in landen van de Europese Unie is voorstander van een Europees pensioen, maar de verschillen tussen de landen zijn groot (figuur 12).

4 op de 10 Nederlandse werkenden vinden het een (heel) goed idee; 6 op de 10 beoordelen het als matig tot (heel) slecht.

Figuur 12 en 13: beoordeling van het idee van een Europees pensioen.

Onder **gepensioneerden** in de Europese Unie is het draagvlak kleiner: ongeveer een derde beoordeelt het idee van een Europees pensioen als (heel) positief (figuur 13). Maar ook voor gepensioneerden geldt dat het draagvlak sterk van land tot land verschilt.

In Nederland vinden 2 op de 10 gepensioneerden het een goed idee; 8 op de 10 beoordelen het als matig tot (heel) slecht.

Europees pensioen en vertrouwen in eigen pensioenstelsel

Een Europees pensioen zou in theorie een bijdrage kunnen leveren aan het vertrouwen dat mensen hebben in hun pensioen. Immers: door de introductie van een Europees pensioen zijn economisch minder sterke landen beter in staat om ook in de toekomst de pensioenen te betalen. En hierdoor kan onder de bevolking het vertrouwen toenemen dat men daadwerkelijk een toereikend pensioen gaat ontvangen.

De onderzoeksresultaten maken echter duidelijk dat mensen die weinig vertrouwen hebben in het pensioenstelsel van hun land het idee van een 'zekerder' Europees pensioen niet beter beoordelen dan mensen die wél vertrouwen hebben in het pensioen van hun land. Het omgekeerde lijkt eerder het geval (hoewel de samenhang tussen het oordeel over een Europees pensioen en vertrouwen in het pensioenstelsel heel zwak is).